

УДК 330.322(477)

*Радевич Т.В.,
аспірант¹,
Полтавський університет економіки і торгівлі*

КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Сьогодні Україна прагне забезпечити стаке економічне зростання за рахунок системної модернізації та структурної перебудови власної економіки. Важливу роль у реалізації обраної стратегії відіграють капітальні інвестиції, адже вони є фундаментальним параметром відтворювального процесу, що визначає можливості оновлення основного капіталу, проведення структурних реформ, стійкого довгострокового економічного та соціального розвитку країни. Проте динаміка української економіки характеризується наявністю низки системних проблем, що потребують невідкладного вирішення та формують ризики для подальшого економічного зростання. Однією з основних серед них, на нашу думку, є незадовільний стан основних засобів, ступінь зношеності яких невпинно зростає із року в рік. Це засвідчує необхідність суттєвих капітальних інвестицій в оновлення та модернізацію матеріально-технічної бази вітчизняних підприємств, зокрема, та економіки країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основну увагу проблемам залучення капітальних інвестицій, як важливого фактора структурної перебудови економіки, покращення інвестиційного клімату, активізації інвестиційної діяльності в Україні присвячені праці таких вітчизняних науковців: М. Герасимчук, Я. Жаліло, К.В. Паливода, Т.В. Понедільчук, Н.Я. Спасів, Л.В. Шинкарук,

¹Науковий керівник: Ночовна Ю.О. – к.е.н., доцент

Л.О. Шкварчук. Утім на сучасному етапі розвитку в умовах зтяжної фінансово-економічної кризи низька інвестиційна активність підприємств зумовлює необхідність дослідження стану, динаміки та структури капітальних інвестицій в Україні, пошуку нових напрямків інвестування в національну економіку.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасних тенденцій в динаміці та структурі капітальних інвестицій в Україні, обґрунтування основних причин зниження інвестиційної активності та критична оцінка подальших перспектив інвестування в національну економіку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Динаміку капітальних інвестицій в Україні за останні роки не можна оцінити однозначно позитивно.

Так, загальноекономічна криза 2008-2009 рр., що охопила практично всі сфери економіки, негативно позначилася на інвестиційній діяльності вітчизняних підприємств та призвела до обвального її згорання.

У післякризовий період 2010-2011 рр. розпочався процес поступового відновлення інвестиційної активності, але із суттєвим відставанням від динаміки економічного зростання. Зокрема, у 2011 р. Україні вдалося забезпечити приріст капітальних інвестицій порівняно з 2010 р. на 23,9%. Однак цей показник виглядає вагомим лише через низьку базу порівняння.

У 2012 р. позитивна динаміка інвестиційних процесів збереглася в основному за рахунок інтенсивного інвестування у будівництво нових спортивних об'єктів та оновлення інфраструктури у рамках підготовки до Євро-2012.

Проте загострення політичної та соціально-економічної ситуації в країні наприкінці 2013 р. зашкодило закріпленню позитивної тенденції попередніх років. Як наслідок, обсяги капітальних інвестицій почали поступово скорочуватися.

Ситуація різко погіршилася у 2014 р., коли у зв'язку з анексією Криму, розгортанням бойових дій на Сході України, стресовими трансформаціями у політичному, економічному та соціальному середовищі знизилася інвестиційна привабливість країни. Внаслідок цього обсяг освоєних капітальних інвестицій в Україні за підсумками 2014 р. скоротився майже на 24% порівняно з попереднім роком.

Підтвердженням суттєвого зниження рівня інвестування національної економіки за останні роки стало й скорочення частки інвестицій у ВВП, а цей показник вважається важливим індикатором економічної безпеки країни в усьому світі. Так, протягом аналізованого періоду середній рівень капітальних інвестицій у відсотках до ВВП коливався в межах 17-21% і знизився на кінець 2014 р. до 13% при загальновізаномому нормативному значенні у 25%. Це підтверджує попередній висновок автора про дефіцит інвестиційних ресурсів в Україні та послаблення її інвестиційної активності (табл. 1).

Таблиця 1

Капітальні інвестиції в економіку України за 2010-2014 рр.

Показник	Рік				
	2010	2011	2012	2013	2014
Капітальні інвестиції в економіку, млн. грн	189061	259932	293692	267728	204062
Темпи зміни капітальних інвестицій в економіку, %	103,4	118,8	108,5	88,9	75,9
ВВП у фактичних цінах, млн. грн	1082569	1302079	1411238	1454931	1566728
Рівень інвестування економіки, % до ВВП	17,5	20,0	20,8	18,4	13,0

Джерело: побудовано за даними Держкомстату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/2>.

На цьому фоні важливою залишається критична оцінка структури капітальних інвестицій в Україні.

Згідно з даними офіційної статистики, обсяг капітальних інвестицій в національну економіку у 2014 р. склав 204062 млн. грн. При цьому позитивним є те, що майже 70% від загального обсягу було інвестовано у придбання, створення або будівництво нових об'єктів необоротних активів. Разом з тим у поліпшення (реконструкцію, модернізацію) необоротних активів вкладено понад 17%, у капітальний ремонт - трохи більше 7% і близько 5% у придбання необоротних активів, які вже були у використанні (рис. 1).

Отже, відтворювальну структуру капітальних інвестицій в Україні можна вважати достатньо прогресивною, адже домінуючими формами відтворення залишаються придбання нових об'єктів та модернізація існуючих. І лише незначна їх частка вкладається у капітальний ремонт діючих необоротних активів, що є цілком виправданим в сучасних умовах.

Поряд з цим структура капітальних інвестицій за об'єктами вкладення необоротних активів у 2014 році засвідчує, що підприємства вкладали більше коштів саме у матеріальну їх частину, питома

вага яких склала понад 96%. Найбільшу частку серед них зайняли: машини, обладнання та інвентар – 32%, інженерні споруди – 23%, нежитлові будівлі – 17% та житлові будівлі – 16% (рис. 2).

Рис. 1. Структура капітальних інвестицій в Україні за формами відтворення за 2014 р., %

Джерело: побудовано за даними Держкомстату [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/2>.

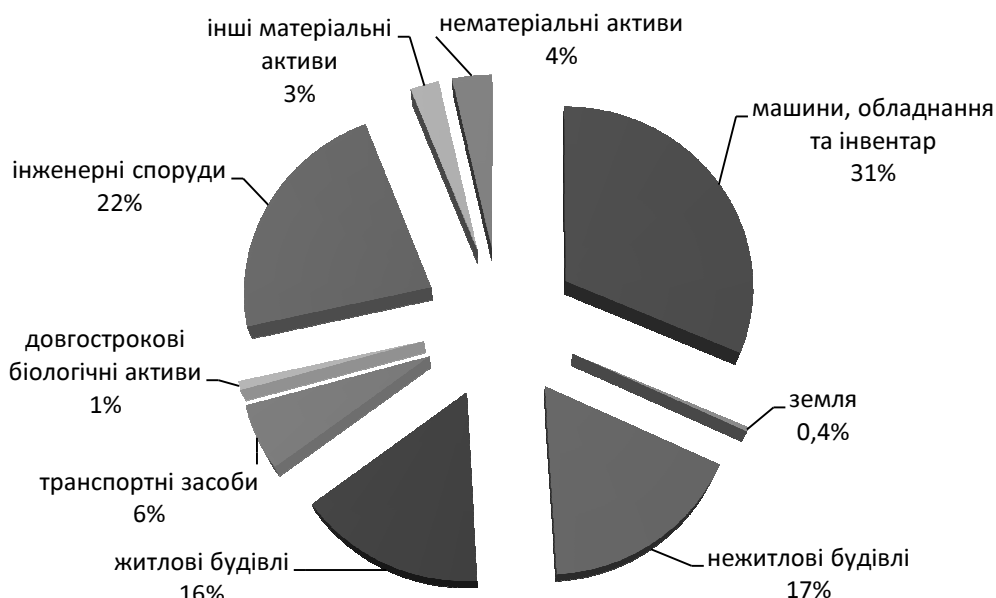

Рис. 2. Структура капітальних інвестицій в Україні за об'єктами вкладення за 2014 р., %

Джерело: побудовано за даними Держкомстату [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/2>.

Така ситуація, на перший погляд, є доцільною, оскільки спрямування коштів саме в активну частину матеріальних необоротних активів сприяє підвищенню ефективності інвестицій та підвищує мотивацію до подальшого інвестування.

Водночас негативним є той факт, що вкладення у нематеріальні активи залишаються менш пріоритетним напрямом інвестування в Україні. Хоча на сьогодні вони виступають ключовим економічним ресурсом сучасних економік розвинених країн світу. Адже нематеріальні активи репрезентують наявний інтелектуально-інформаційний потенціал підприємства, за допомогою якого запроваджуються технологічні зміни виробничого процесу, маркетингові, організаційні та інші нововведення відповідно до вимог нової інноваційної моделі економіки. А відтак вони здатні підвищити ринкову капіталізацію та ділову репутацію вітчизняних підприємств зокрема і економіки країни в цілому.

При цьому, основним джерелом інвестування в Україні із року в рік залишаються власні кошти національних підприємств. Їх питома вага у 2014 р. становила понад 70% від усього обсягу інвестицій, що на 7% більше, ніж у попередньому році (рис. 3).

Рис. 3. Структура капітальних інвестицій в Україні за джерелами фінансування за 2014 р., %

Джерело: побудовано за даними Держкомстату [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/2>.

На нашу думку, така тенденція була б цілком прийнятною, якби не той факт, що досягнення зазначеного результату значною мірою залежить від стійкості фінансового стану національних підприємств. Адже лише отримання прибутку дозволяє їм спрямовувати зароблені кошти у капітальні інвестиції. Між тим обсяги прибутків українських підприємств на фоні затяжної кризи та економічної стагнації можуть виявитися недостатніми для забезпечення стрімкої модернізації економіки країни у найближчі роки.

Поряд з цим залученими джерелами інвестиційних ресурсів в Україні залишаються кошти населення у будівництво житла (10,5%), кредити банків (8,8%), кошти державного та місцевих бюджетів (3,3%), кошти іноземних інвесторів (2,7%) та інші джерела фінансування (3,2%).

Так, у структурі залучених джерел фінансування капітальних інвестицій будівництво житла за рахунок власних заощаджень населення країни займає високу другу позицію і є позитивним явищем, оскільки збільшення кількості житлових будинків, з одного боку, підвищує виробничий потенціал країни за рахунок зростання попиту на продукцію пов'язаних галузей, а з іншого боку, сприяє вирішенню низки гострих соціальних проблем.

Водночас, слід відзначити незначну частку кредитних ресурсів у структурі капітальних інвестицій України. Адже в умовах нестабільності фінансово-грошової системи та національної валюти, нестійкого фінансового стану українських підприємств це створює додаткові ризики для суб'єктів господарювання та може призвести до зниження ліквідності їх активів внаслідок необхідності погашення кредитів у короткостроковому періоді або за завищеним курсом.

Звертає на себе увагу й той факт, що частка капітальних інвестицій у загальному обсязі видатків державного та місцевого бюджетів України склала лише трохи більше 3%. Хоча, з нашої точки зору, державні інвестиції в транспортну, енергетичну, наукову, інформаційну та соціальну інфраструктуру країни можуть стати дієвим стимулом розвитку національної економіки за умови посилення контролю за ефективністю використання обмежених бюджетних коштів.

Дані рис. 3 є яскравим підтвердженням й того, що українська економіка потребує невідкладного залучення іноземних інвестицій, які за умов здійснення виваженої державної політики можуть стати потужним джерелом надходження інноваційних технологій, ноу-хау та сучасних методів управління.

Утім активізація іноземного інвестування в Україну на сьогодні суттєво обмежується через несприятливий інвестиційний клімат, основними причинами якого, з нашої точки зору, залишаються війна, структурна деградація економіки, відсутність реформ, тотальна корупція на різних рівнях державного управління, недосконала законодавча база, обтяжлива система оподаткування, нестабільність національної валюти, втрата довіри до банківського сектору, неможливість залучення кредитних ресурсів через їх високу вартість та низький рівень трансформації заощаджень населення і прибутків бізнесу в інвестиції.

Доказом цього є й той факт, що в рамках глобального індексу конкурентоспроможності у 2014 р. серед факторів, що суттєво знижують інвестиційну привабливість України, відмічені: неналежний захист права власності (135 місце), відсутність захисту прав на інтелектуальну власність (129 місце), адміністративний тиск на бізнес (115 місце), втрата незалежності судової системи (140 місце), фаворитизм в управлінні (116 місце), неефективність системи вирішення господарських суперечок (129 місце) [1].

Водночас запорукою поліпшення інвестиційного клімату в країні стало підписання та ратифікація Угоди про асоціацію та поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС, що відкриває нові можливості для національної економіки, але одночасно з цим вимагає здійснення докорінних

реформ, пов'язаних з модернізаційними перетвореннями. У цьому контексті реалізація євро інтеграційних намірів України може стати рушійною силою економічного зростання за рахунок ефективного спрямування інвестиційних ресурсів у розбудову промислового комплексу країни.

Висновки з проведеного дослідження.

1. Успішний розвиток вітчизняної економіки є неможливим без поживлення інвестиційних процесів, одним із дієвих важелів якого мають стати капітальні інвестиції. Саме вони здатні забезпечити оновлення основного капіталу, проведення структурних реформ, стійкого довгострокового економічного та соціального розвитку країни.

2. Динаміка капітальних інвестицій в Україні за останні роки характеризується нестійкими тенденціями та засвідчує спад інвестиційної активності. Основними причинами цього є війна, структурна деградація економіки, відсутність реформ, тотальна корупція на різних рівнях державного управління, недосконала законодавча база, обтяжлива система оподаткування, нестабільність національної валюти, втрата довіри до банківського сектору, неможливість залучення кредитних ресурсів через їх високу вартість та низький рівень трансформації заощаджень населення та прибутків бізнесу в інвестиції.

3. Відтворювальна структура капітальних інвестицій в Україні є достатньо прогресивною. Адже майже 70% від загального обсягу вкладається у придбання, створення або будівництво нових об'єктів необоротних активів, що сприяє підвищенню ефективності інвестицій та підвищує мотивацію до подальшого інвестування. Проте невиправдано недооціненим напрямом інвестування залишаються вкладення у нематеріальні активи, зокрема в об'єкти інтелектуальної власності, ноу-хау, авторські винаходи, інформаційні технології, що можуть стати національним надбанням та ключовим стратегічним ресурсом вітчизняної економіки.

Бібліографічний список

1. Інформація Всесвітнього економічного форуму «The Global Competitiveness Report» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>.
2. Капітальні інвестиції в Україні у 2007-2011 роках. Статистичний збірник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/2>.
3. Капітальні інвестиції в Україні у 2012 році. Статистичний збірник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/2>.
4. Капітальні інвестиції в Україні 2013 році. Статистичний збірник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/2>.
5. Капітальні інвестиції в Україні у 2014 році. Статистичний збірник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/2>.
6. Міщенко Д.А. Оцінка сучасного стану інвестиційної активності у регіоні та шляхи її підвищення / Д.А. Міщенко, Л.О. Міщенко // Інвестиції : практика і досвід. – №23. – 2014. – С. 6-9.
7. Понедільчук Т.В. Аналіз динаміки капітальних інвестицій в економіці України / Т.В. Понедільчук // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Економіка. – 2014. – Вип. 1. – С. 276-281.
8. Пріоритети інвестиційної політики в контексті модернізації економіки України / за ред. Я.А. Жаліло та ін. – К. : НІСД, 2013. – 80 с.

References

1. "The information of World Economic Forum", available at: <http://weforum.org/issues/global-competitiveness>.
2. Capital investment in Ukraine in 2007-2011. Statistical Collection, available at: <http://ukrstat.gov.ua/2>.
3. State Statistics Service of Ukraine, "Capital investment in Ukraine in 2012", available at: <http://ukrstat.gov.ua/2>.
4. State Statistics Service of Ukraine, "Capital investment in Ukraine in 2013", available at: <http://ukrstat.gov.ua/2>.
5. State Statistics Service of Ukraine, "Capital investment in Ukraine in 2014", available at: <http://ukrstat.gov.ua/2>.
6. Mishchenko, D.A. and Mishchenko, L.O. (2014), "Assessment of the current state of investment activity in the region and ways of its increasing", *Investytsii: praktyka i dosvid*, no. 23, pp. 6-9.
7. Ponedilchuk, T.V. (2014), "The analysis of capital investment in the economy of Ukraine", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Ser.: Ekonomika*, iss. 1, pp. 276-281.
8. Zhalilo, Ya.A. etc. (2013), *Priorytety investytsiinoi polityky v konteksti modernizatsii ekonomiky Ukrainy* [The priorities of investment policy in the context of the modernization of Ukraine's economy], NISD, Kyiv, Ukraine, 80 p.

Радевич Т.В. КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Мета. Метою статті є дослідження сучасних тенденцій в динаміці та структурі капітальних інвестицій в Україні, обґрунтування основних причин зниження інвестиційної активності та критична оцінка подальших перспектив інвестування в національну економіку.

Методика дослідження. В процесі дослідження використовувались загальнонаукові методи, зокрема: методи теоретичного узагальнення – для дослідження теоретичних основ та існуючих тенденцій розвитку капітальних інвестицій; системний підхід – для обґрунтування причин зниження інвестиційної активності в країні; спеціальні статистичні методи – для визначення динаміки розвитку капітальних інвестицій, проведення структурного аналізу капітальних інвестицій за об'єктами вкладення та за формами відтворення.

Результати. Проаналізовано динаміку капітальних інвестицій в Україні за останні п'ять років, яка характеризується нестійкими тенденціями і засвідчує спад інвестиційної активності вітчизняних підприємств в останні роки. Досліджено їх структуру за формами відтворення та джерелами фінансування. Окреслено основні причини несприятливого інвестиційного клімату та фактори, що знижують інвестиційну привабливість країни.

Наукова новизна. Використано комплексний підхід до обґрунтування подальших перспектив інвестування в національну економіку.

Практична значущість. Отримані результати дослідження є підґрунтям для вирішення практичних проблем щодо залучення капітальних інвестицій як ключового фактора ефективного функціонування економіки України.

Ключові слова: економіка, інвестиційна активність, інвестиційна діяльність, інвестиційна привабливість, капітальні інвестиції, необоротні активи.

Radevych T.V. CAPITAL INVESTMENTS IN UKRAINE: MODERN TENDENCIES AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Purpose. The aim of the article is to study modern tendencies in the dynamics and structure of capital investments in Ukraine, substantiation of the main reasons of decrease in investment activity and critical assessment of the future prospects of investment into the national economy.

Methodology of research. The following general and scientific methods were used in research process, including: a method of synthesis – to study current trends and prospects of capital investment development; systematic approach – for substantiation reasons of decrease in investment activity in the country; special statistical methods – to assess the dynamics and structure of capital investments.

Findings. The dynamics of capital investments in Ukraine over the past five years has been analyzed in the article. This dynamics is characterized by unsustainable trends and demonstrates the decline in investment activity of domestic enterprises in recent years. Their structure has been researched by the forms of reproduction, objects of investment and funding sources.

It has been outlined the reasons for unfavorable investment climate and factors that reduce the investment attractiveness of the country

Originality. The comprehensive approach to substantiation of further prospects of the investment into the national economy was used.

Practical value. The obtained results of research are the basis for solving practical problems to attract capital investment as a key factor in the efficient functioning of the economy in Ukraine.

Key words: economy, investment activity, investment attractiveness, capital investments, intangible assets.

Радевич Т.В. КАПІТАЛЬНЫЕ ИНВЕСТИЦИИ В УКРАИНЕ: СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Цель. Целью статьи является исследование современных тенденций в динамике и структуре капитальных инвестиций в Украине, обоснования основных причин снижения инвестиционной активности и критическая оценка дальнейших перспектив инвестирования в национальную экономику.

Методика исследования. В процессе исследования использовались общенаучные методы, в частности: методы теоретического обобщения - для исследования теоретических основ и существующих тенденций развития капитальных инвестиций; системный подход - для обоснования причин снижения инвестиционной активности в стране; специальные статистические методы - для определения динамики развития капитальных инвестиций, проведения структурного анализа капитальных инвестиций по объектам вложения и по формам воспроизводства.

Результаты. Проанализирована динамика капитальных инвестиций в Украине за последние пять лет, которая характеризуется неустойчивыми тенденциями и удостоверяет спад инвестиционной активности отечественных предприятий в последние годы. Исследована их структура по формам воспроизводства и источниками финансирования. Определены основные причины неблагоприятного инвестиционного климата и факторы, снижающие инвестиционную привлекательность страны.

Научная новизна. Использован комплексный подход к обоснованию дальнейших перспектив инвестирования в национальную экономику.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования являются основой для решения практических проблем по привлечению капитальных инвестиций как ключевого фактора эффективного функционирования экономики Украины.

Ключевые слова: экономика, инвестиционная активность, инвестиционная деятельность, инвестиционная привлекательность, капитальные инвестиции, необоротные активы.